

Llywodraeth Cymru

Ymgynghoriad – crynodeb o'r ymatebion

Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-2022

Hydref 2019

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.

This document is also available in English.

Adroddiad Cryno ar yr Ymgynghoriad ynghylch y Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-2022

Cynnwys

1. Cyflwyniad	1
2. Y Cyd-destun	1
3. Strwythur Cynllun Cyflawni 2019-2022	1
4. Ymgysylltu cyn ymgynghori	2
5. Ymgynghoriad.....	5
6. Crynodeb o'r ymatebion i'r ymgynghoriad	6
7. Y Prif Negeseuon.....	7

1. Cyflwyniad

Roedd yr ymgynghoriad yn ceisio barn ynghylch y Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-2022, sy'n dilyn y cynllun cyflawni tair blynedd blaenorol a strategaeth 10 mlynedd Llywodraeth Cymru ynghylch camddefnyddio sylweddau, 'Gweithio gyda'n Gilydd i Leihau Niwed', 2008-2018. Roedd wedi'i anelu at Fyrddau Cynllunio Ardal, Awdurdodau Lleol, Byrddau Iechyd Lleol, Partneriaethau Diogelwch Cymunedol, yr Heddlu, y Gwasanaeth Carchardai a Phrawf, defnyddwyr gwasanaethau, darparwyr gwasanaethau camddefnyddio sylweddau a rhanddeiliaid allweddol eraill y gall fod ganddynt ddiddordeb yn y maes hwn.

2. Y Cyd-destun

Roedd strategaeth 10 mlynedd Llywodraeth Cymru ynghylch camddefnyddio sylweddau, 'Gweithio gyda'n Gilydd i Leihau Niwed', yn cwmpasu'r cyfnod 2008-2018. Ers 2008, mae'r strategaeth gyffredinol wedi'i hategu gan gyfres o gynlluniau cyflawni sy'n amlinellu'r camau gweithredu manwl y mae Llywodraeth Cymru a'i phartneriaid wedi'u cymryd i gyflawni'r canlyniadau a nodwyd yn y strategaeth.

Mae'r 'Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-2022' yn adeiladu ar y cynnydd da a wnaed yn ystod oes y strategaeth flaenorol o 2008 i 2018, 'Gweithio gyda'n Gilydd i Leihau Niwed'. Nod cyffredinol y cynllun cyflawni yw sicrhau bod pobl yng Nghymru yn ymwybodol o'r peryglon a'r effeithiau sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau, ac yn gwybod ble y gallant gael gwybodaeth, cymorth a chefnogaeth os oes angen.

Mae'r cynllun hwn yn cynnwys nifer o gamau gweithredu ar gyfer Llywodraeth Cymru a phartneriaid allweddol. Cafodd y rhain eu datblygu yn dilyn proses cyn ymgynghori, ynghyd â chanfyddiadau'r gwerthusiad o strategaeth 2008-18 (a gyhoeddwyd fis Ebrill 2018) a chanfyddiadau Adolygiad Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru (AGIC) o Wasanaethau Camddefnyddio Sylweddau (a gyhoeddwyd fis Gorffennaf 2018).

3. Strwythur Cynllun Cyflawni 2019-2022

Mae mynd i'r afael â chamddefnyddio sylweddau yn parhau i fod yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru, ac mae'n faes pwysig y mae'n rhaid i ni ganolbwyntio arno os ydym am wireddu ein huchelgeisiau yn 'Cymru Iachach: ein Cynllun Iechyd a Gofal Cymdeithasol'. Mae camddefnyddio sylweddau yn broblem iechyd fawr sy'n effeithio ar unigolion, teuluoedd a chymunedau, ac mae'r cynllun hwn yn nodi'r meysydd â blaenoriaeth y byddwn ni'n canolbwyntio arnynt gyda'n partneriaid er mwyn cyflawni ein huchelgais o leihau'r niwed sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau.

Ochr yn ochr â'r camau gweithredu a amlygwyd yn y cynllun, rydym hefyd wedi amlinellu meysydd blaenoriaeth pwysig lle credwn fod angen gwneud mwy o waith er mwyn parhau i wneud cynnydd ar gyfer y bobl hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau. Bydd y meysydd hyn yn cynnwys gweithio ar draws y Llywodraeth a chyda phartneriaid allweddol, yn arbennig Byrddau Cynllunio Ardal Camddefnyddio Sylweddau.

Bydd bwrdd rhaglen mewnol a bwrdd partneriaeth cenedlaethol allanol yn monitro cynnydd Llywodraeth Cymru yn erbyn y camau gweithredu o fewn y cynllun cyflawni. Bydd Llywodraeth Cymru yn dal Byrddau Cynllunio Ardal a sefydliadau eraill i gyfrif mewn perthynas â'u hymrwymiaidau o fewn y cynllun cyflawni.

Roedd y broses ymgysylltu / ymgynghori yn cynnwys tri cham:

1. Paratoi – adolygu'r cynnydd a'r dystiolaeth, trafodaethau ar draws y sector. Darparodd hyn y prif flaenoriaethau drafft ar gyfer y cynllun.
2. Cyn ymgynghori – trafodaethau manwl â phartneriaid, defnyddwyr gwasanaethau ac eraill am y blaenoriaethau a'r dulliau gweithredu sydd i'w mabwysiadu. Roedd y broses ymgysylltu yn cynnwys rhwydweithiau a chyfarfodydd presennol, er y defnyddiwyd rhai digwyddiadau pwrpasol a dulliau ymgysylltu ar-lein. Yn sgil y cam hwn, cafwyd cynllun drafft llawn.
3. Ymgynghoriad ffurfiol – arweiniodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ffurfiol ar gynllun drafft a oedd yn manylu ar y blaenoriaethau, camau gweithredu, monitro ac adnoddau. Roedd y broses ymgysylltu yn cynnwys defnydd parhaus o ddigwyddiadau a rhwydweithiau perthnasol.

4. Ymgysylltu cyn ymgynghori

Mae'r Cynllun Cyflawni wedi'i lywio gan gyfraniad sylweddol gan amrywiaeth o randdeiliaid mewnol ac allanol, yn ogystal â defnyddwyr gwasanaethau.

Cyn yr ymgynghoriad ffurfiol, cynhaliodd y swyddogion ddigwyddiadau ymgysylltu (a oedd yn cynnwys darparwyr gwasanaethau a defnyddwyr gwasanaethau) yng Nghaerdydd, Casnewydd, Llanelli a Llandudno. Cynhaliwyd digwyddiad ychwanegol ym Mhowys ar gyfer y Bwrdd Cynllunio Ardal a defnyddwyr gwasanaethau, ynghyd â digwyddiad penodol ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau yn ardal Cwm Taf. Hefyd, cafwyd digwyddiad penodol i bobl ifanc a gynhaliwyd yng ngorllewin Cymru. Roedd yr holl ddigwyddiadau yn gynhyrchiol iawn ac yn llawn gwybodaeth a daeth llawer o bobl iddynt (dros 400 o bobl i gyd, ac roedd rhyw 150 o'r rhain yn ddefnyddwyr gwasanaethau). Yn ystod y digwyddiadau, casglodd y swyddogion amrywiaeth o safbwyntiau a sylwadau, a chawsant eu hadlewyrchu cyhyd â phosibl yn y cynllun drafft yr ymgynghorwyd yn ei gylch wedyn. Yn benodol, roedd y digwyddiadau ymgysylltu yn rhoi cadarnhad a sicrwydd fod y meysydd a nodwyd yn flaenoriaethau posibl (fel yr amlygwyd yn y gwerthusiad o'r strategaeth flaenorol ac Adolygiad AGIC), ar y cyfan, yn gywir.

Cynhaliwyd digwyddiadau cyn ymgynghori yn ystod mis Chwefror a mis Mawrth 2019. Cafodd y digwyddiadau hyn eu cynnal yn y lleoliadau canlynol:

- Caerdydd - 14 Chwefror
- Casnewydd - 15 Chwefror
- Gogledd Cymru - 21 Chwefror
- Llanelli - 22 Chwefror
- Digwyddiad i bobl ifanc yn Fferm Folly - 6 Mawrth

Rhannwyd y digwyddiadau cyn ymgynghori yn sesiynau bore a phrynhawn a oedd yn cynnwys darparwyr a chomisiynwyr gwasanaethau a defnyddwyr gwasanaethau, yn y drefn honno.

Sesiwn i ddarparwyr a chomisiynwyr gwasanaethau

Rhannwyd sesiwn y bore yn ddau weithdy. Roedd hyn yn galluogi'r swyddogion i gael barn ynghylch dau faes gwahanol, gan gynnwys eu sylwadau am y cynnydd hyd yma a'u canfyddiad ynghylch y dyfodol. Roedd y cwestiynau'n cynnwys y canlynol:

Gweithdy 1

- A yw'r egwyddorion craidd sy'n sail i'r strategaeth yn dal i fod yn ddilys?
- Yn eu barn nhw, beth oedd y prif lwyddiannau dros y 10 mlynedd diwethaf?
- Yn eu barn nhw, beth oedd y prif rwystrau i gynnydd?

Gweithdy 2

- Sut gallwn ehangu mynediad at wasanaethau?
- Beth ddylai ein prif flaenoriaethau fod ar gyfer y dyfodol?
- Pa waith pellach y mae angen ei wneud?

Sesiwn i Ddefnyddwyr Gwasanaethau

Roedd sesiwn y prynhawn yn cynnwys dod â defnyddwyr gwasanaethau at ei gilydd i gael gwybod am eu profiadau a chael barn werthfawr er mwyn mynd i'r afael ag unrhyw faterion a drafodwyd. Roedd y cwestiynau'n cynnwys y canlynol:

- Beth oedd elfen bwysicaf y cymorth a gawsoch gan wasanaethau camddefnyddio sylweddau?
- Beth fyddai modd ei wella?
- Beth oedd y prif rwystr/rhwystredigaeth i'ch cynnydd?

- A ydych chi'n teimlo y cawsoch gymorth i fynd i'r afael â phroblemau eraill yn eich bywyd, e.e. tai/teulu?

Roedd y digwyddiadau yn galluogi'r swyddogion i gasglu a gwerthuso'r holl ddata. Arweiniodd hyn at ddatblygu Cynllun Cyflawni drafft yn seiliedig ar feysydd lle cafwyd consensws cyffredinol a themâu/blaenoriaethau a gododd dro ar ôl tro yn y digwyddiadau.

Cafwyd cytundeb cyffredinol yn y digwyddiadau cyn ymgynghori fod y themâu canlynol yn dal i fod yn ddilys:

- atal niwed;
- cefnogi unigolion – er mwyn gwella eu hiechyd a helpu a chynnal adferiad;
- cefnogi a diogelu teuluoedd;
- mynd i'r afael ag argaeledd a diogelu unigolion a chymunedau drwy weithgarwch gorfodi; a
- partneriaethau cryfach, datblygu'r gweithlu a chynnwys defnyddwyr gwasanaethau.

Meysydd Blaenoriaeth

Roedd y digwyddiadau cyn ymgynghori, ynghyd â chanfyddiadau'r gwerthusiad o strategaeth 2008-18 a chanfyddiadau Adolygiad AGIC, wedi helpu i lywio'r camau gweithredu canlynol â blaenoriaeth a amlinellwyd yn y Cynllun Cyflawni i ymgynghori yn ei gylch:

- Ymateb i broblemau iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd, sy'n gyffredin wrth gamddefnyddio sylweddau
- Sicrhau gwaith partneriaeth cryfach gyda gwasanaethau tai a digartrefedd er mwyn datblygu ymhellach y dull amlddisgyblaeth sydd ei angen i gefnogi'r rhai hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau ac sy'n ddigartref neu mewn perygl o fod yn ddigartref
- Sicrhau bod gan bob carchar yng Nghymru (a CEM Eastwood Park, y carchar i fenywod) wasanaeth cydlynol, tryloyw a chyson ar gyfer y rhai hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau mewn carchardai
- Cynnig mwy o gymorth i deuluoedd a gofalwyr pobl sy'n camddefnyddio sylweddau
- Gwella'r mynediad i wasanaethau a sicrhau bod pobl yn cael y cymorth a'r driniaeth pan fydd eu hangen arnynt
- Cryfhau ein gwaith amlasiantaeth a'n cynlluniau gofal er mwyn sicrhau bod anghenion pobl yn cael eu diwallu
- Mynd i'r afael â dibyniaeth ar feddyginiaethau presgripsiwn yn unig a meddyginiaethau dros y cownter
- Sicrhau bod gwasanaethau camddefnyddio alcohol priodol ac ymatebol ar waith cyn y daw Deddf Iechyd y Cyhoedd (Isafbris am Alcohol) (Cymru) 2018 i rym. Ar hyn o bryd, y nod ar gyfer hyn yw dechrau 2020.

Dull Gweithredu Trawslywodraethol

Yn ogystal â'r meysydd blaenoriaeth uchod, a chymau gweithredu penodol ynghylch camddefnyddio sylweddau a amlinellir yn y Cynllun Cyflawni, mae ffocws hefyd ar ymwreiddio camddefnyddio sylweddau ar draws amrywiaeth o raglenni a chynlluniau eraill Llywodraeth Cymru. Er enghraifft, byddwn yn parhau i gydweithio'n agos â meysydd Addysg, Plant a Theuluoedd, Cyflogadwyedd, Tai, Gwasanaethau Cymdeithasol, Trechu Tlodi, a Throsedd a Chyfiawnder, er mwyn cryfhau'r cysylltiadau â'r meysydd hyn. Mae camau gweithredu penodol wedi'u nodi yn y cynllun hwn, sy'n amlygu'r cyfraniad pwysig y bydd yr adrannau eraill hyn yn ei wneud, a hefyd y cyfraniad y gall meysydd heb eu datganoli (e.e. plismona) ei wneud i wella canlyniadau camddefnyddio sylweddau i unigolion drwy eu polisiau a'u rhaglenni. Er enghraifft, ar hyn o bryd mae Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid ar gyfer Rhaglen Gyswllt graidd Ysgolion Cymru Gyfan ac mae'r pedwar Heddlu yng Nghymru yn darparu arian cyfatebol ar gyfer y rhaglen honno.

Bydd y Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22 yn cefnogi un o themâu allweddol *'Ffyniant i Bawb: y strategaeth i Gymru'*, sef gwella iechyd a llesiant yng Nghymru i unigolion, teuluoedd a chymunedau, a fydd yn ein helpu i wireddu ein huchelgais, sef ffyniant i bawb, drwy gymryd camau pwysig i newid ein dull gweithredu o drin i atal. Hefyd, mae'r weledigaeth a'r egwyddorion a amlinellwyd yn *'Cymru Iachach: ein Cynllun Iechyd a Gofal Cymdeithasol'* yn berthnasol i'r Cynllun hwn.

5. Ymgynghoriad

Lansiwyd yr ymgynghoriad chwe wythnos ynghylch Cynllun Cyflawni Llywodraeth Cymru ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-2022 ar 1 Gorffennaf 2019 a daeth i ben ar 9 Awst 2019. Mae testun llawn yr ymgynghoriad ar gael ar y wefan:

<https://llyw.cymru/cynllun-cyflawni-ar-gyfer-camddefnyddio-sylweddau-2019-i-2022>

Mae'r ddogfen hon yn rhoi crynodeb o'r ymatebion i'r ymgynghoriad a gafwyd drwy'r dulliau canlynol:

- Ymgynghoriad ar-lein
- Copïau papur neu gopïau electronig eraill o'r ymgynghoriad
- Cyfarfodydd a digwyddiadau gyda rhanddeiliaid.

Ymgynghoriad ar-lein

Cynhaliwyd yr ymgynghoriad ar-lein am gyfnod o chwe wythnos a daeth i ben ar 9 Awst 2019.

Derbyniwyd cyfanswm o 85 o ymatebion.

- **Derbyniwyd 77 o'r rhain ar ffurf ymatebion i'r ymgynghoriad ar-lein, a derbyniwyd yr wyth arall ar ffurf ffurflenni ymgynghori mewn llawysgrifen neu wedi'u teipio.**

- Dewisodd 25 o ymatebwyr aros yn ddiennw.
- Nodwyd bod 52 o ymatebion gan sefydliad a bod 33 o ymatebion gan unigolyn.

Cynhaliwyd dadansoddiad thematig o'r 85 ymateb. Roedd hyn yn categoreiddio'r safbwyntiau, sylwadau, datganiadau a'r materion a godwyd gan yr ymatebwyr yn ôl themâu cyffredinol, mewn perthynas â phob un o gwestiynau'r ymgynghoriad.

6. Crynodeb o'r ymatebion i'r ymgynghoriad

Roedd yr ymgynghoriad yn cynnwys pedwar cwestiwn allweddol:

C1 Mae'r cynllun cyflawni yn parhau i roi pwyslais cryf ar leihau niwed. A ydych chi'n cytuno gyda'r datganiad hwn?

C3 A ydych chi'n cytuno bod y themâu hyn, fel y cânt eu cynnig, yn addas i'r diben?

C5 A ydych chi'n cytuno bod y rhain yn flaenoriaethau priodol?

C7 Yn eich barn chi, a yw'r Cynllun Cyflawni arfaethedig yn gweddu'n dda gyda meysydd polisi a gwasanaeth perthnasol eraill?

Mae'r gwerthusiad o'r ymatebion yn dangos bod y rhan fwyaf o'r rheiny a ymatebodd i'r ymgynghoriad ar-lein yn cytuno neu'n cytuno'n rhannol â'r holl gwestiynau (gweler tabl 1).

Tabl 1 – Ymatebion – cwestiynau allweddol yr ymgynghoriad

	Ydw/Ydy	Yn rhannol	Nac ydw/Nac ydy	Dim ymateb
Cwestiwn 1	45 (53%)	31 (37%)	0	9 (10%)
Cwestiwn 3	45 (53%)	31 (37%)	1 (1%)	8 (9%)
Cwestiwn 5	37 (44%)	37 (44%)	0	11 (12%)
Cwestiwn 7	43 (51%)	31 (37%)	0	11 (12%)

Yn ogystal â chael yr atebion uchod, roedd yn hanfodol cael mwy o ddealltwriaeth o'r atebion a roddwyd. Felly, yn dilyn pob cwestiwn, roedd is-gwestiwn a oedd yn gofyn i'r unigolion esbonio eu hateb yn fanylach. Roedd hyn yn caniatáu i themâu gael eu datblygu ar sail yr ymatebion.

7. Y Prif Negeseuon

Cwestiynau 1 a 2 – ‘Lleihau Niwed’

O'r 85 o ymatebwyr, nododd 76 o unigolion eu bod yn cytuno neu'n cytuno'n rhannol y dylai'r cynllun cyflawni sydd i ddod barhau i ganolbwyntio ar leihau niwed. Wrth ddadansoddi'r esboniadau am hyn, daeth yn amlwg mai lleihau niwed yw'r ethos a ffeirir i weithio oddi mewn iddo. Fodd bynnag, mae'n amlwg bod yr ymatebwyr yn teimlo bod angen ffocws cryf ar atal hefyd.

Rwy'n credu y dylai ATAL fod yn brif thema allweddol. Rwy'n deall bod hyn yn rhan o'r themâu allweddol, ond rwy'n teimlo bod angen i hyn fod yn brif ffocws. Mae angen i hyn ddechrau yn yr ysgol, yn ystod addysg. **Gwasanaethau Ategol ac Ymgynghoriaeth Combrogï – Sir Gaerfyrddin #17**

Nid yw atal yn cael yr amlygrwydd a ddisgrifir yn y cynllun **Grŵp Alcohol Bwrdd Cynllunio Ardal Caerdydd a'r Fro - #59**

Er bod y ffocws i fod ar leihau niwed, gan fod y rhan fwyaf o'r cynllun yn canolbwyntio ar oedolion, nid yw'n mynd i'r afael â'r agenda o ran atal ac ymyrraeth gynnar i blant a phobl ifanc yn ddigonol. **Gwasanaeth Troseddau Ieuenctid Bro Morgannwg #29**

Ni ddylai lleihau niwed gymryd lle neu gael y flaenoriaeth ar ymdrech sydd yr un mor gryf i ganolbwyntio ar atal a sicrhau bod hyn yn cael ei gynnwys yn holl gamau gweithredu'r cynllun. Awgrymir bod angen ffocws llawer cryfach ar atal a dangos hynny, oherwydd er bod y cynllun yn nodi bod atal ac ymyrraeth gynnar yn allweddol, ni roddir sylw mewn gwirionedd i'r cysyniad ynghylch atal a sut y gellir symud ymlaen ymhellach â hynny, ac nid yw'n cael ei adlewyrchu'n llawn yng nghamau gweithredu'r cynllun cyflawni, sy'n nodi'r ffocws o ran gweithredu. **Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda #30**

Er y croesewir y pwyslais parhaus ar leihau niwed a bod hynny'n gyson â darparu ymyriadau cadarn sydd wedi'u llywio gan dystiolaeth i leihau ystod y niweidiau sy'n gysylltiedig ag anhwylderau defnyddio sylweddau, mae angen pwyslais ychwanegol ar atal wedi'i dargedu ac ymhlith y boblogaeth. **Iechyd Cyhoeddus Cymru #58**

Dylai'r pwyslais fod ar atal a lleihau, gan fod y cyntaf yn cael effaith sylweddol ar yr olaf. Mae'r papur ymgynghori yn ei gyfarwydd yn cyfnewid y termau 'atal, lleihau ac ymyrryd', sy'n golygu nad yw'n eglur bob amser pa un sy'n cael ei ystyried. Drwy gydol y trafodaethau amrywiol â phartneriaid a darparwyr, mae thema gyson, hynny yw, nad yw'r cynllun yn rhoi digon o sylw i'r gofyniad o ran atal ac ymyrraeth gynnar i blant a phobl ifanc er mwyn atal profiadau niweidiol yn ystod plentyndod ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. **Bwrdd Cynllunio Ardal Caerdydd a'r Fro #85**

Cwestiynau 3 a 4 – “Themâu”

Dyma themâu allweddol arfaethedig y cynllun cyflawni:

- atal niwed;
- cefnogi unigolion – er mwyn gwella eu hiechyd a helpu a chynnal adferiad;
- cefnogi a diogelu teuluoedd;
- mynd i'r afael ag argaeledd a diogelu unigolion a chymunedau drwy weithgarwch gorfodi; a
- partneriaethau cryfach, datblygu'r gweithlu a chynnwys defnyddwyr gwasanaethau.

O'r 85 o ymatebwyr, nododd 76 o unigolion eu bod yn cytuno neu'n cytuno'n rhannol â'r themâu a gynigiwyd a'u bod yn teimlo eu bod yn addas i'r diben. O'r rhain, nid oedd 24 o ymatebwyr wedi cynnig unrhyw wybodaeth bellach. Wrth werthuso'r ymatebion, trafodwyd yr holl themâu allweddol arfaethedig. Fodd bynnag, roedd y themâu a drafodwyd amlaf yn ymwneud ag atal niwed ac anghenion tai, gan gynnwys anghenion tai y rheiny sy'n gadael y carchar. Mae atal niwed yn thema barhaus drwy'r ymatebion i'r ymgynghoriad, felly rhoddir sylw i hyn yn y casgliad cyffredinol ynghylch yr ymatebion i'r ymgynghoriad ar-lein.

Sicrhau bod carcharorion yn cael cymorth a thai ar ôl gadael y carchar. Dylai'r rheiny sy'n gaeth i sylweddau ac sydd â thŷ gael eu monitro i sicrhau eu bod nhw, ac eraill yn y teulu neu eu cymdogion, yn ddiogel. **Defnyddiwr gwasanaeth – Dienw #14**

Mae tai a digartrefedd yn ffactor pwysig o ran y rheiny sy'n parhau mewn anhrefn ac sydd â ffordd ansefydlog o fyw, os na fydd anghenion sylfaenol unigolion yn cael eu diwallu (Maslow), felly mae angen i anghenion tai fod yn flaenoriaeth ac mae angen ystyried gwahanol fathau o dai, gan gynnwys tai gwlyb, hostelau, lleoliadau niwed i'r ymennydd sy'n gysylltiedig ag alcohol, ac ati. **Dienw #19**

Dylai fod mwy o bwyslais ar sicrhau bod gan ddefnyddwyr gwasanaethau lety diogel lle gellir derbyn gwasanaethau/ymyriadau. Nodir y cysylltiadau â thai, ac yn enwedig Tai yn Gyntaf, mewn perthynas â rhai o'n pobl fwyaf agored i niwed/sydd mewn anhrefn, ond nid yw llety anniogel, neu ddim llety, yn ffafriol i gyflawni nodau'r cynllun, neu mae'n rhwystro hynny. **Dienw #61**

Sicrhau gwasanaethau digartrefedd gan bartneriaid/gwasanaethau tai/iechyd integredig.

Byddin yr lachawdwriaeth #62

Cwestiwn 5 – “Blaenoriaethau Allweddol”

Dyma'r blaenoriaethau arfaethedig a amlinellwyd yn y Cynllun Cyflawni:

- Ymateb i broblemau iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd, sy'n gyffredin wrth gamddefnyddio sylweddau.
- Sicrhau gwaith partneriaeth cryfach gyda gwasanaethau tai a digartrefedd er mwyn datblygu ymhellach y dull amlddisgyblaeth sydd ei angen i gefnogi'r rhai hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau ac sy'n ddigartref neu mewn perygl o fod yn ddigartref.
- Sicrhau bod gan bob carchar yng Nghymru (a CEM Eastwood Park, y carchar i fenywod) wasanaeth cydlynol, tryloyw a chyson ar gyfer y rhai hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau mewn carchardai.
- Cynnig mwy o gymorth i deuluoedd a gofalwyr pobl sy'n camddefnyddio sylweddau.
- Gwella'r mynediad i wasanaethau a sicrhau bod pobl yn cael y cymorth a'r driniaeth pan fydd eu hangen arnynt.
- Cryfhau ein gwaith amlasiantaeth a'n cynlluniau gofal er mwyn sicrhau bod anghenion pobl yn cael eu diwallu.
- Mynd i'r afael â dibyniaeth ar feddyginiaethau presgripsiwn yn unig a meddyginiaethau dros y cownter.
- Sicrhau bod gwasanaethau camddefnyddio alcohol priodol ac ymatebol ar waith cyn y daw Deddf Iechyd y Cyhoedd (Isafbris am Alcohol) (Cymru) 2018 i rym. Ar hyn o bryd, y nod ar gyfer hyn yw dechrau 2020.

O'r 85 o ymatebion, nododd 74 o unigolion eu bod yn cytuno neu'n cytuno'n rhannol â'r blaenoriaethau arfaethedig. O'r rhain, nid oedd 29 o ymatebwyr wedi cynnig unrhyw wybodaeth bellach. Er bod yr ymatebion yn trafod y rhan fwyaf o'r blaenoriaethau a restrwyd uchod, os nad pob un ohonynt, roedd y themâu a drafodwyd amlaf yn ymwneud â phroblemau sy'n cyd-ddigwydd (iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau) a chamddefnyddio sylweddau mewn carchardai.

Problemau sy'n cyd-ddigwydd Camddefnyddio Sylweddau/Iechyd Meddwl

Croesewir y ffocws ar iechyd meddwl a lles meddyliol ond mae hyn yn ehangach na thriniaeth yn unig. Nid her gorfforol yn unig yw atal. Mae nifer yr achosion o broblemau iechyd meddwl yn syfrdanol, gan fod un o bob chwe oedolyn yn bodloni'r meini prawf o ran anhwylder meddyliol cyffredin, a dim ond un o bob tri ohonynt sy'n cael triniaeth. **Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda, #30**

O ran y flaenoriaeth hynod ganmoladwy, sef ymateb i broblemau iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd, byddai'n ddefnyddiol gweld mwy o gydnabyddiaeth o'r anawsterau iechyd meddwl cyffredin sy'n ymwneud â dibyniaeth ar gyffuriau ac alcohol, yn enwedig y gydbertynas gadarnhaol arwyddocaol ag anhwylder diffyg canolbwyntio a gorfywiogrwydd (ADHD) a thrawma yn y blynyddoedd cynnar (neu'r ddau) a geir mewn achosion o ddibyniaeth ar sylweddau. **Pat Hudson, Raychel Lewis #34**

Rwy'n cytuno bod angen i'r ymateb i broblemau iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd fod yn unedig. Mae cydberthynas ddofn rhwng problemau iechyd meddwl a chymryd sylweddau i leddfu symptomau iechyd meddwl. **Comisiynydd Heddlu a Throseddau Gogledd Cymru #43**

Lleisiodd aelodau'r grŵp eu cymeradwyaeth i'r themâu ond gwnaethant sylwadau ynghylch eu rhwystredigaeth barhaus â gwasanaethau iechyd meddwl. Nododd aelodau'r grŵp, er bod y themâu yn bwysig, nad ydynt yn ffyddiog y bydd gwelliant sylweddol gan y tîm argyfwng, ac ati... **Grŵp Defnyddwyr Gwasanaethau Cwm Taf - Barod #73**

Rydym hefyd yn pwysleisio pwysigrwydd cryfhau llwybrau atgyfeirio o'r carchar i wasanaethau cymunedol o ran gwasanaethau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl. **Partneriaeth Bro Ddiogelach #32**

Carchardai/Cyfiawnder Troseddol

Mae'r meysydd blaenoriaeth a nodwyd uchod yn gywir. Fodd bynnag, o ran pobl yn y carchar, mae angen cryfhau'r llwybrau atgyfeirio o'r carchar i wasanaethau cymunedol o ran gwasanaethau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl. Hefyd, mae angen deall lefel yr angen mewn perthynas â phobl sy'n derbyn gwasanaethau camddefnyddio sylweddau cyfiawnder troseddol yn y gymuned, er mwyn galluogi digon o adnoddau i gael eu comisiynu i drosglwyddo o wasanaethau cyfiawnder troseddol i wasanaethau yn y gymuned. **#29 – Gwasanaeth Troseddau Ieuencid Bro Morgannwg**

Rydym yn falch o weld y flaenoriaeth i sicrhau bod gan bob carchar yng Nghymru, a CEM Eastwood Park, wasanaeth cydlynol, tryloyw a chyson ar gyfer y rhai hynny sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau mewn carchardai. Fodd bynnag, mae llawer o garcharorion o Gymru yn cael eu gosod mewn carchardai y tu allan i'r ardal i fwrwr rhan fwyaf o'u tymor yn y carchar. Felly, dylid cynnwys ymrwymiad i weithio gyda'r Gwasanaeth Carchardai Cenedlaethol i sicrhau y rhoddir sylw priodol i broblemau camddefnyddio sylweddau mewn carchardai yn Lloegr hefyd. **Partneriaeth Bro Ddiogelach #32**

Mewn theori, rwy'n cytuno â'r egwyddor hon, gan nad yw unigolion sy'n defnyddio sylweddau bob amser yn cael triniaeth yn y carchar a chafwyd achosion o adael y carchar â phroblem cyffuriau. Fodd bynnag, credaf fod y flaenoriaeth hon yn canolbwyntio ar dde Cymru, yn enwedig o ran carcharorion benywaidd. **Comisiynydd Heddlu a Throseddau Gogledd Cymru #43**

Mae angen mynd i'r afael ag argaeledd cyffuriau mewn carchardai ac ystyried triniaeth amnewid opioid (OST) orfodol i garcharorion sy'n cael eu dal yn cymryd cyffuriau. Dylai fod dedfrydu llymach i droseddwyr ar draws "llinellau cyffuriau". **Cyngor Iechyd Cymuned Aneurin Bevan #66**

Rydym yn cefnogi'n llawn yr amcan ynghylch carchardai ac yn croesawu'r cynnig arfaethedig i safoni llwybr clinigol i reoli camddefnyddio sylweddau a gwella

cyfathrebu a sicrhau bod technoleg gwybodaeth yn gydnaws â gwasanaethau cymunedol. **Dienw #79**

Rydym yn croesawu'r amcan i wella ansawdd gwasanaethau cymorth i droseddwy yn y carchar drwy ddatblygu llwybr clinigol safonedig i reoli camddefnyddio sylweddau mewn carchardai, mewn partneriaeth ag Iechyd mewn Carchardai Cymru. Hoffem awgrymu bod y Cynllun yn gwahanu ei amcanion ynghylch gofal yn y carchar ac ailsefydlu, er mwyn cynnig ffocws mwy pendant ar yr olaf, a bod mesur perfformiad ynghylch lleihau nifer y marwolaethau ar ôl rhyddhau yn cael ei ychwanegu. **Quaker Action on Alcohol and Drugs #83**

Cwestiwn 7 – “Cysylltiadau â meysydd perthnasol eraill”

O'r 85 o ymatebwyr, nododd 74 ohonynt eu bod yn cytuno neu'n cytuno'n rhannol bod cysylltiad rhwng y cynllun cyflawni a meysydd polisi a chyflenwi gwasanaethau perthnasol eraill. Nid oedd yr 11 o ymatebwyr eraill wedi ymateb i'r cwestiwn.

Cwestiynau 9 a 10 – “Effeithiau'r Cynllun Cyflawni ar y Gymraeg”

O'r 85 o ymatebwyr, ymatebodd 49 ohonynt i Gwestiwn 9 ac ymatebodd 41 ohonynt i Gwestiwn 10. O'r rheiny a ymatebodd, yn gyffredinol roeddent yn cydnabod pwysigrwydd gwybodaeth ddwyieithog a chyfathrebu'n ddwyieithog. Holodd rhai ymatebwyr a oedd y cwestiwn hwn yn berthnasol. Roedd ychydig o ymatebwyr yn nodi nad oedd ganddynt farn benodol ynghylch sut y gellid newid y cynllun cyflawni i gynyddu'r effeithiau cadarnhaol ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg.

Mae Cymru yn wlad ddwyieithog. Credaf fod y defnydd o'r Gymraeg yn cynyddu. Dylai fod opsiynau i ddarparu llenyddiaeth Gymraeg, ym mhob math o gyfryngau, fodd bynnag, teimlaf y gellir cyflwyno'r neges yn Saesneg yn bennaf ynghyd ag opsiynau. **Dienw #9**

Nid wyf yn credu bod hyn yn arbennig o berthnasol. Os oes ardaloedd lle mae'r Gymraeg yn iaith a ffefrir, yna dylid gwneud ymdrech i sicrhau bod gwasanaethau ar gael yn ddwyieithog. **Martyn Sullivan #10**

Dylai Llywodraeth Cymru ystyried comisiynu adnoddau yn Gymraeg i hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg, gan y byddai hyn yn fwy cost-effeithiol na bod ardaloedd/rhanbarthau unigol yn talu costau cyfieithu pan wneir ceisiadau i gyflwyno gwybodaeth yn Gymraeg. **Gwasanaeth Troseddau Ieuencid Bro Morgannwg #29**

Yn aml, gwneir i siaradwyr Cymraeg deimlo eu bod yn niwsans os byddant yn gofyn am ddarpariaeth Gymraeg. Hefyd, mae angen bod yn hyblyg, h.y. efallai eu bod yn gallu siarad Cymraeg ond y byddai'n well gan rai gael gwybodaeth ysgrifenedig yn Saesneg – yn aml, mae'n well ganddynt gyfathrebu ar lafar yn

Gymraeg ond darllen neu ysgrifennu yn Saesneg. **Tim Cymorth Cynllunio Ardal Gogledd Cymru #35**

Ni ddylai hyn gael ei ystyried yn flaenoriaeth. Nid yw hyn yn broblem y mae angen ei datrys. Rwy'n gobeithio na fydd y cynllun yn rhoi unrhyw bwyslais ar hyn ac y bydd yn rhoi sylw i faterion ynghylch camddefnyddio sylweddau yn unig. **Dienw #7**

Cwestiwn 11 – Gwybodaeth Ychwanegol

Roedd y cwestiwn hwn yn galluogi'r ymatebwyr i roi unrhyw wybodaeth bellach roeddent yn teimlo nad oedd y cwestiynau eraill wedi rhoi sylw penodol iddi. Drwy gydol yr ymgynghoriad, nodwyd dau faes allweddol y mae angen rhoi sylw iddynt hefyd, sef Isafbris Uned, Uwch Ganolfannau Lleihau Niwed a Dad-droseddoli.

Isafbris Uned

Mae Deddf Iechyd y Cyhoedd (Isafbris am Alcohol) (Cymru) 2018 yn dangos ymrwymiad cadarn i wella a diogelu iechyd poblogaeth Cymru ymhellach ac mae'n rhan o raglen waith ehangach a pharhaus i fynd i'r afael â niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol. Prif amcan yr isafbris uned yw mynd i'r afael â niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol, gan gynnwys derbyniadau i'r ysbyty y gellir eu priodoli i alcohol a marwolaethau sy'n gysylltiedig ag alcohol yng Nghymru, drwy leihau'r defnydd o alcohol ymhlith yfwyr peryglus a niweidir. Yn benodol, mae wedi'i dargedu at ddiogelu iechyd yfwyr peryglus a niweidir (gan gynnwys pobl ifanc) sy'n tueddu i yfed mwy o gynnyrch cost isel sy'n cynnwys llawer o alcohol. Mynegodd rhai ymatebwyr bryderon ynghylch canlyniadau anfwriadol yr isafbris uned a phwysigrwydd sicrhau bod y cymorth priodol ar gael i unigolion.

Uwch Ganolfannau Lleihau Niwed

Mae Uwch Ganolfan Lleihau Niwed yn fath o ystafell defnyddio cyffuriau sy'n ceisio lleihau'r niwed sy'n gysylltiedig â defnyddio cyffuriau, drwy ganiatáu i rai mathau o gyffuriau gael eu defnyddio ar y safle. Nid yw Uwch Ganolfan Lleihau Niwed yn darparu cyffuriau i bobl eu defnyddio; y bwriad yw y gall pobl ddod â'u cyffur eu hunain i'r ganolfan a chael offer chwistrellu glân, ymyriadau meddygol a chymdeithasol, megis profion am feirysau a gludir yn y gwaed, cyngor ynghylch sut i ddefnyddio cyffuriau yn fwy diogel, a gwybodaeth am lwybrau atgyfeirio at driniaeth ac adsefydlu.

Roedd yr ymgynghoriad a gynhaliwyd i ddatblygu'r Cynllun Cyflawni newydd ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22 yn dangos yn glir fod diddordeb ymhlith rhai rhanddeiliaid mewn sefydlu Uwch Ganolfannau Lleihau Niwed yng Nghymru, yn enwedig o ystyried y cynnydd diweddar mewn marwolaethau sy'n gysylltiedig â chyffuriau a sbwriel cyffuriau.

Fodd bynnag, mae'r Swyddfa Gartref wedi nodi "nad oes gan y Llywodraeth gynlluniau i gyflwyno ystafelloedd defnyddio cyffuriau ac mai mater i ardaloedd lleol yn y Deyrnas Unedig, ar y cyd â'r rheiny sy'n gyfrifol am orfodi'r gyfraith, yw ystyried y ffordd orau o ddarparu gwasanaethau i ddiwallu anghenion eu poblogaeth leol." Hefyd, mae wedi nodi: "Rydym wedi ymrwmo i weithredu i atal y niweidiau a achosir gan ddefnyddio cyffuriau ac mae ein dull gweithredu yn parhau'n eglur: rhaid inni atal y defnydd o gyffuriau yn ein cymunedau a helpu unigolion dibynnol i adfer, gan sicrhau bod ein cyfreithiau ynghylch cyffuriau yn cael eu gorfodi."

Dad-droseddoli

Codwyd materion yn ystod yr ymgynghoriad ar-lein a'r ymgynghoriad wyneb yn wyneb ynghylch dad-droseddoli cyffuriau. Dylid nodi bod dosbarthiad cyfreithiol cyffuriau yn gyfrifoldeb i Lywodraeth y DU o hyd.

Digwyddiadau Ymgynghori

Yn ystod y cyfnod ymgynghori ar-lein, cynhaliodd swyddogion Llywodraeth Cymru saith digwyddiad yn ardaloedd pob un o'r Byrddau Iechyd. Cynhaliwyd y digwyddiadau yn yr ardaloedd canlynol:

- Bae'r Gorllewin (Bae Abertawe) – Dydd Llun 22 Gorffennaf
- Gogledd Cymru – Dydd Iau 25 Gorffennaf
- Dyfed – Dydd Llun 29 Gorffennaf
- Gwent – Dydd Mercher 31 Gorffennaf
- Caerdydd – Dydd Gwener 2 Awst
- Cwm Taf – Dydd Mawrth 6 Awst
- Powys – Dydd Mercher 7 Awst

Rhannwyd y digwyddiadau yn sesiynau bore a phrynhawn a oedd yn cynnwys darparwyr a chomisiynwyr gwasanaethau a defnyddwyr gwasanaethau, yn y drefn honno. Diben y digwyddiadau oedd caniatáu i bobl ymgysylltu â swyddogion i werthuso cwestiynau'r ymgynghoriad. Daeth cyfanswm o 210 o unigolion i'r digwyddiadau ledled Cymru, ac roedd 105 ohonynt yn ddefnyddwyr gwasanaethau.

Tabl 2 – Dadansoddiad o’r Mynychwyr

	Comisiynwyr/Darparwyr	Defnyddwyr Gwasanaethau
Bae Abertawe	14	13
Dyfed	12	11
Gogledd Cymru	15	15
Powys	11	14
Gwent	10	10
Caerdydd a’r Fro	29	30
Cwm Taf	14	12
Cyfanswm	105	105

Ar ôl gwerthuso’r data, roedd yn amlwg bod themâu a oedd yn codi dro ar ôl tro a bod y rhain yn debyg i’r ymatebion i’r ymgynghoriad ar-lein. Roedd y prif themâu yn cynnwys y meysydd canlynol:

- Lleihau niwed
- Problemau sy’n cyd-ddigwydd
- Cydweithio â meddygon teulu
- Atal
- Poblogaeth sy’n heneiddio

Ceir rhagor o fanylion am bob un o’r rhain isod.

Lleihau Niwed

Ym mhob un o dri cham yr ymgynghoriad, trafodwyd lleihau niwed dro ar ôl tro. Roedd y trafodaethau hyn yn canolbwyntio’n bennaf ar yr angen am ddiffiniad manwl o’r hyn y mae Llywodraeth Cymru yn ei olygu wrth leihau niwed a’r hyn y mae’n ei gynnwys, e.e. a yw’n cynnwys ymwrthod hefyd, ac ymhle mae’r agenda ynghylch adfer yn cael ei chynnwys?

Mae angen inni symud i ffwrdd oddi wrth y cysyniad nad yw dulliau gweithredu sy’n seiliedig ar leihau niwed ac ymwrthod yn cyd-fynd â’i gilydd. Bydd y ddau ohonynt yn berthnasol – yr un cleient ar wahanol adegau; gwahanol gleientiaid ar yr un adeg. **Comisiynwyr/Darparwyr Gwasanaethau Gwent**

Mae lleihau niwed yn derm eang ac nid yw’n nodi’n union yr hyn a olygir. **Defnyddwyr Gwasanaethau Cwm Taf**

Mae taith pawb yn unigryw ac mae lleihau niwed yn fan cychwyn da. Mae angen i wasanaethau lleihau niwed gydweithio’n agos â gwasanaethau ôl-ofal parhaus a chymorth adfer i greu llwybr i bobl ei ddilyn. **Defnyddwyr Gwasanaethau Caerdydd a’r Fro**

Gall lleihau niwed ac ymwrthod gyd-fynd â'i gilydd. Gellir defnyddio lleihau niwed ar y llwybr i ymwrthod. **Defnyddwyr Gwasanaethau Bae Abertawe**

Byddai diffiniad penodol yn egluro'r hyn y cyfeirir ato wrth ddefnyddio'r term 'lleihau niwed' - e.e. unrhyw ymyrraeth sy'n lleihau'r niwed i unigolion, teuluoedd a'u cymunedau. **Darparwyr/Comisiynwyr Bae Abertawe**

Mae'r cwestiwn yn hen ffasiwn. Mae lleihau niwed heb adfer, ac i'r gwrthwyneb, yn atebion annigonol. **Comisiynwyr/Darparwyr Gogledd Cymru**

Problemau sy'n cyd-ddigwydd Camddefnyddio Sylweddau/Iechyd Meddwl

Roedd yr ymatebwyr wedi canolbwyntio ar anawsterau o ran cael gwasanaethau iechyd meddwl pan mae ganddynt broblem camddefnyddio sylweddau. Cydnabuwyd bod hyn yn fater parhaus a theimlwyd bod angen canolbwyntio'n bendant ar y maes hwn o hyd.

Pam mae rhwystr i gael gwasanaethau iechyd meddwl pan rydych yn camddefnyddio sylwedd? Mae angen i wasanaethau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau fynd i'r afael â'r angen i rai oedolion roi hunanfeddyginiaeth. **Defnyddwyr Gwasanaethau Cwm Taf**

Mae angen i gyfathrebu rhwng gwasanaethau, yn enwedig gwasanaethau iechyd meddwl, wella'n sylweddol i atal niwed. **Defnyddwyr Gwasanaethau Caerdydd a'r Fro**

Mae gwasanaethau iechyd meddwl yn parhau i beidio â chydabod problemau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd ac ni fyddant yn gweithio gydag unigolion sy'n dal i ddefnyddio sylweddau neu'n ddibynol ar alcohol, neu maent yn gyndyn o wneud hynny – mae gan y rhan fwyaf o unigolion sy'n cael eu hatgyfeirio at wasanaethau camddefnyddio sylweddau broblemau iechyd meddwl, o fân broblemau i broblemau difrifol. **Comisiynwyr/Darparwyr Powys**

Dylai fod gwell cydweithio â gwasanaethau iechyd meddwl ac adrannau tai, er lles defnyddwyr gwasanaethau. Dylai fod mynediad cyflymach at wasanaethau iechyd meddwl pan fydd defnyddwyr gwasanaethau wedi dadwenwyno. **Defnyddwyr Gwasanaethau Dyfed**

Hoffem weld gwelliant o ran tegwch rhwng gwasanaethau a gwasanaethau iechyd meddwl. **Defnyddwyr Gwasanaethau Bae Abertawe**

Mae angen rhoi sylw i sicrhau mynediad haws at wasanaethau iechyd meddwl, nid yn gyffredinol ond drwy gamau gweithredu penodol, er enghraifft cyd-leoli Nyrsys Seiciatrig Cymunedol mewn gwasanaethau triniaeth camddefnyddio sylweddau. **Darparwyr/Comisiynwyr Bae Abertawe**

Meddygon Teulu

Roedd amrywiaeth o faterion ynghylch meddygon teulu. Cafwyd adroddiadau ynghylch stigma wrth fynd i bractisau meddygon teulu i drafod problemau camddefnyddio sylweddau. Hefyd, adroddwyd bod angen i ragor o hyfforddiant fod ar gael i feddygon teulu, gan sicrhau hefyd fod llwybrau gofal rhwng gwasanaethau gofal sylfaenol a chamddefnyddio sylweddau.

Mae angen gwell cydgysylltu rhwng meddygon teulu a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau. **Comisiynwyr/Darparwyr Gwasanaethau Gwent**

Mae ar feddygon teulu angen rhagor o hyfforddiant ynghylch pa wasanaethau sydd ar gael a sut y gellir eu derbyn. **Defnyddwyr Gwasanaethau Cwm Taf**

Rydym yn cael cymorth yn gynharach, e.e. mynd at y meddyg teulu a gweithwyr proffesiynol rheng flaen eraill, fodd bynnag, mae llawer o stigma o hyd, hyd yn oed yn y GIG. **Defnyddwyr Gwasanaethau Caerdydd a'r Fro**

I'r mwyaf, meddygon teulu yw'r cyswllt mwyaf uniongyrchol o ran gofal iechyd – byddai'n dda pe bai meddygon teulu yn dod i ddigwyddiadau ymgynghori, gan nad oes digon o gysondeb na gweithio mewn partneriaeth â meddygon teulu.

Darparwyr/Comisiynwyr Cwm Taf

Mae meddygon teulu yn feirniadol iawn ynghylch camddefnyddio sylweddau. Nid ydynt yn deall ac mae angen eu haddysgu, yn ogystal â'u haddysgu ynghylch pa wasanaethau sydd ar gael – **Defnyddwyr Gwasanaethau Dyfed**

Atal

Roedd atal yn thema a gododd dro ar ôl tro ym mhob rhan o'r broses ymgynghori. Credir bod angen agenda gryfach ynghylch atal, yn enwedig o ran plant a phobl ifanc.

Dylai atal fod yn thema bwysig – nid cael ei grybwyll yn fyr ym mhob blaenoriaeth yn unig. Hefyd, mae angen mwy o bwyslais ar weithio gyda theuluoedd i leihau effaith profiadau niweidiol yn ystod plentyndod. **Darparwyr/Comisiynwyr Bae Abertawe**

Mae angen mwy o bwyslais ar atal ac ymyrraeth gynnar. **Comisiynwyr/Darparwyr Gogledd Cymru**

Mae angen dull gweithredu sydd wedi'i integreiddio'n eang o ran profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, er mwyn atal niwed i genedlaethau'r dyfodol. **Comisiynwyr/Darparwyr Powys**

Pam nad ydych yn dysgu plant yn yr ysgol fod atal yn well na gwella? **Defnyddwyr Gwasanaethau Gwent**

Pobl Hŷn

Roedd y boblogaeth o ddefnyddwyr cyffuriau sy'n heneiddio yn fater a godwyd drwy gydol yr ymgynghoriad o ran sicrhau bod triniaeth wedi'i thargedu a'i bod yn addas i'r anghenion, yn ogystal â sicrhau y rhoddir ystyriaeth i iechyd corfforol cyffredinol.

Mae angen i'r ddogfen roi mwy o sylw i iechyd corfforol, yn enwedig ymhlith defnyddwyr heroin hŷn. **Comisiynwyr/Darparwyr Gwasanaethau Gwent**

Anwybyddwyd mynediad at wasanaethau i oedolion hŷn. Weithiau, nid yw oedolion hŷn yn gallu dod allan o'r tŷ i gael cymorth. Hefyd, efallai nad ydynt yn gallu defnyddio'r rhyngwyd a'r gwasanaethau y mae'n eu cynnig. Rwy'n teimlo bod oedolion hŷn yn cael eu hanwybyddu gan Lywodraeth Cymru. **Defnyddwyr Gwasanaethau Cwm Taf**

Cefnogi poblogaeth o ddefnyddwyr opiad sy'n heneiddio ac sydd ag iechyd corfforol sy'n dirywio, a diffyg ymgysylltu â gwasanaethau triniaeth. **Comisiynwyr/Darparwyr Gogledd Cymru**

Cynnwys strategaethau/fframweithiau ar gyfer pobl hŷn, gan fod gan Gymru boblogaeth sy'n heneiddio. Mae angen cyfeirio at hyn yn y cynllun. **Comisiynwyr/Darparwyr Caerdydd a'r Fro**

Y Camau Nesaf

Ar ôl gwerthuso'r holl ymatebion i'r ymgynghoriad, mae'n bosibl diweddarau'r cynllun cyflawni drafft i gynnwys camau gweithredu sy'n seiliedig ar y prif themâu a nodwyd.